

Celem mojej rozprawy doktorskiej jest wykazanie wpływu jaki sztuki wizualne mogą wywrzeć na literaturę. Przedmiotem mojej analizy są wyselekcjonowane dzieła literatury angielskiej XX wieku reprezentowane w dysertacji przez wybrane powieści dwójki pisarzy modernistycznych: Virginii Woolf i D.H. Lawrence'a oraz jedną powieść postmodernistycznej pisarki Debragh Moggach. Interesujące mnie zagadnienie rozpatrywane jest w kontekście horacjańskiej tradycji *ut pictura poesis*. Zjawiskiem, które analizuję jest wzajemne oddziaływanie na siebie różnych rodzajów sztuki, szczególnie konwergencja literatury i sztuk wizualnych, głównie malarstwa, choć w przypadku Lawrence'a jest to również rzeźba i architektura. Moja analiza skupia się na szczegółowym badaniu treści wybranych powieści. Sięgam również do esejów literackich i krytycznych autorstwa wspomnianych pisarzy, jak również do źródeł epistolarnych.

Virginia Woolf (1882 – 1941), wybitna przedstawicielka angielskiej prozy modernistycznej, była współzałożycielką i jedną z głównych postaci w grupie Bloomsbury. Jej powieści i eseje cechuje wnikliwa analiza psychologiczna występujących w nich postaci. W swojej eksperymentalnej prozie Woolf często odwoływała się też to wzajemnego oddziaływania na siebie literatury i sztuk siostrzanych, takich jak muzyka i malarstwo. D.H. Lawrence (1885 – 1930), czołowy angielski modernistyczny powieściopisarz, nowelista, poeta, eseista jak również malarz, wykazywał szczególne zainteresowanie sztukami wizualnymi i ich intermedialnymi związkami z literaturą, czego liczne przykłady spotkać można w jego spuściźnie literackiej. Deborah Moggach (1948 – ) jest współczesną żyjącą powieściopisarką angielską oraz autorką scenariuszy filmowych. Spośród napisanych przez nią dziewiętnastu powieści dwie stały się kanwą dla dzieł filmowych. Jedną z nich jest powieść *Tulip Fever*, która jest przedmiotem analizy w mojej dysertacji.

Ideą przyświecającą mi przy wyborze interesujących mnie autorów był fakt, że w swoich powieściach sięgali oni po różne formy ekfrazy reprezentowane w ich utworach literackich przez opisy prawdziwych postaci, miejsc, obiektów i zjawisk, opisy nie istniejących dzieł sztuki jak również malarskie przedstawienia w prowadzonym przez nich literackim dyskursie pejzaży, wedut, obrazów morza jak również portretów postaci.

Virginia Woolf z jej zainteresowaniem konwergencją literatury i sztuk wizualnych jest reprezentowana w dysertacji poprzez analizę treści takich powieści jak *Night and Day* (1919), *Jacob's Room* (1922), *Mrs Dalloway* (1925), *To the Lighthouse* (1927) i *The Waves* (1931). Głównym przedmiotem mojej analizy literackich eksperymentów D.H. Lawrence'a z wykorzystaniem sztuk wizualnych przy tworzeniu dzieła literackiego są jego pierwsze cztery powieści: *The White Peacock* (1911), *Sons and Lovers* (1913), *The Rainbow* (1915) i *Women in Love* (1920). Przedstawicielką nowej generacji pisarzy literacko zaangażowanych w dyskusję nad powinowactwem literatury i malarstwa jest Deborah Moggach – autorka powieści *Tulip Fever* (1999).

Kierując się postulatem, że literatura i sztuki wizualne są dwiema gałęziami wyrastającymi z tego samego pnia, jako punkt wyjścia do moich rozważań przyjmuję stwierdzenie Elizabeth Jennings, że „różne dziedziny sztuki podlegają procesowi konwergencji” (Jennings 1989: 97). W wyniku tego procesu wkraczają one w dialog, rezultatem którego jest ich wzajemne wzbogacanie się. Choć w swoim wierszu „Moving Together” Jennings odnosi swój osąd do intermedialnych relacji pomiędzy literaturą, malarstwem, a także

muzyką, ja w swojej pracy ograniczam się wyłącznie do analizy związków i wzajemnego przenikania się literatury i malarstwa.

Moje metodologiczne podejście do analizowanych dzieł, zarówno literackich jak i plastycznych, oparte jest na odniesieniach do trwającej od wieków dyskusji na temat powinowactwa sztuk. Dyskusja ta, mająca swoje początki już w czasach starożytnych, w ciągu minionych wieków stała się przedmiotem literackich i estetycznych debat, których uczestnikami byli zarówno artyści i krytycy jak również odbiorcy sztuki. Zwolennicy koncepcji, że wszystkie dziedziny sztuki kryją w sobie pewne wspólne cechy przyczynili się do tego, że ekfraz zaczęła być traktowana nie tylko jako narzędzie retoryczne, ale również jako odrębny gatunek literacki.

Celem mojej analizy jest pokazanie jak wzajemne oddziaływanie na siebie różnych rodzajów sztuki może być zastosowane w badaniu intermedialnych związków pomiędzy dwiema formami ekspresji artystycznej: literatury i malarstwa, i w jaki sposób autorzy powieści będących przedmiotem tej analizy odwołują się do obszaru sztuk wizualnych, szczególnie malarstwa. Przedmiotem mojego zainteresowania jest również wpływ wrażliwości i świadomości malarskiej wspomnianych powieściopisarzy na prowadzony przez nich dyskurs literacki, i to w jaki sposób jest on kształtowany przez strategie i techniki stosowane w tworzeniu obrazów malarskich. W mojej rozprawie doktorskiej badam również w jaki sposób historia i tradycja malarstwa zachodnioeuropejskiego znajduje swoje odbicie w powieściach i esejach będących przedmiotem analizy, w jakiej wzajemnej twórczej relacji mogą pozostawać ze sobą pisarz i malarz oraz jak świat sztuk wizualnych funkcjonuje w strukturze wybranych powieści.

Biorąc pod uwagę trendy dominujące w epokach, w których analizowane powieści zostały napisane, można je formalnie i czasowo odnieść do czasów modernizmu i postmodernizmu w literaturze i sztuce. Choć dzieła Woolf i Lawrence'a były i są przedmiotem wielu analiz krytycznych, powieść Moggach nie została jak dotąd dogłębnie literacko zbadana. Moją analizę wspomnianych dzieł literackich w kontekście ich związków za sztukami wizualnymi przeprowadzam na dwóch poziomach: poziomie tekstu i poziomie paratekstu.

Na poziomie tekstu skupiam się na analizowaniu ekfraz, traktując pojęcie ekfrazy w najszerszym tego słowa znaczeniu. Pokazuję jak techniki i strategie malarskie stosowane są zarówno w dyskursie narracyjnym jak i w opisach zamieszczonych na kartach omawianych powieści. Moja analiza oparta jest na bliskiej paralelności między z jednej strony pisarzem, a z drugiej malarzem lub rzeźbiarzem. Celem zastosowania tej strategii jest znalezienie uzasadnienia do nazywania literatury i malarstwa „sztukami siostrzanymi”. Przedmiotem mojego zainteresowania jest również pokazanie w jaki sposób autor lub narrator, a przez to obserwator wydarzeń w powieści przyswaja sobie perspektywę malarza i w jaki sposób włącza w proces narracyjny postaci i dzieła artystyczne, zarówno faktycznie istniejące jak i fikcyjne. W swojej analizie jestem świadomy, że wzajemne przenikanie się literatury i malarstwa zaciera formalne granice między nimi i przez to wytwarza nowe jakości estetyczne wzbogacając tym samym dialog *ut pictura poesis*.

Na poziomie paratekstu analizuję estetyczne poglądy autorów jak również ich stosunek do wzajemnych relacji pomiędzy literaturą i sztukami wizualnymi, szczególnie malarstwem. Przedmiotem mojego zainteresowania jest wpływ jaki malarstwo, poszczególni malarze oraz reprezentowane przez nich szkoły i trendy artystyczne wywarły na literacka twórczość

poszczególnych pisarzy. Podkreślam również istotę oddziaływania sztuk wizualnych na proces twórczy poprzez odwoływanie się do udokumentowanych źródeł paratekstualnych, takich jak listy, pamiętniki, zapiski autobiograficzne i eseje. Interesuje mnie również wpływ środowiska intelektualnego i rodzinnego na twórczość omawianych pisarzy.

W swoim podejściu metodologicznym skupiam się na dogłębnej analizie powieści ze szczególnym uwzględnieniem występujących w nich ekfraz i właściwości intertekstualnych traktując dzieła literackie i malarskie jako dwa odrębne testy zaangażowane w intertekstualny dialog. Moje podejście oparte jest historycznej analizie rozwoju świadomości intermedialnej bliskości literatury i malarstwa jak również potencjału twórczego i recepcyjnego, jaki ta bliskość wytwarza zarówno na poziomie intertekstualnym jak i intermedialnym.